

I I H O O F D D E E L.

Van de Zelfftandigheden, die door Perfinge uit Plantgewaffen verkreegen worden.

I A F D E E L I N G.

Van de Sappen.

DE SAPPEN worden uit de fapagtige deelen der planten verkreegen, door dezelve, na datze behoorlyk gefneeden, gekneusd enz. zyn, in een hairen zak te doen, en ze dan tuffchen houten fchyven zoo lang te perfen, in de gemeene fchroef pers, als 'er eenig vogt uitdruipt.

De harder vrugten moeten vooraf wel geklopt of geflamps worden; maar kruiden behoeven flegts maatig gekneusd te zyn; want als deezen te veel verbryzeld worden, zal 'er eene groote menigte van de kruidstoffe te gelyk met het fap uitgeperst worden. Hennepen of wollen zakken kunnen eenen onaangenaamen geur aan de fappen geeven; ook zwellen de draaden van deeze zakken naar maate dat ze vogt intrrekken, waar door ze de vrye doorkleynzng van 't fap grooten deels beletten.

De fappen, dus uit fappige vrugten getrokken, zoo wel van de zuure, als van de zoete foorte, uit de meeste der fcherpe kruiden, als lepelbladen, en waterkers; van de zuure kruiden, als zuuring en wilde zuuring; van de openende planten en die een melkagtig fap hebben, gelyk paerdebloemen en havikskruid; en verfcheidene andere plantgewaffen, bevatten een groot gedeelte van den byzonderen fmaak en de kragten hunner onderwerpen.

De fappen daarentegen uit de meesten der fpeceryagtige kruiden, als die van munte, en de welriekende Turksche Balfem, gemeenlyk genoemd Balfem van *Gilead*, hebben naau-

welyks iets van den geur der planten, en verfchillen weinig van de afkookfels van dezelve in water, zoo lang gekookt tot dat de vlugge welriekende deelen vervlogen zyn. Veelen van de welriekende bloemen, als de Lelie, de Viool, de Hyacinth, deelen niet alleen niets van derzelver welriekendheid aan heure fappen mede, maar verliezen dezelve reeds door de voorafgaande kneuzinge. Uit gebrek van genoegzaame oplettendheid op deeze byzonderheden, zyn de Beoeffenaars der Geneeskunst dikwyls bedrogen geweest, in de uitwerkingen der bereidingen van deezen rang: want men heeft wel dikwyls fap van Munte, als een maagmiddel (*a*), voorgefchreven; alhoewel het die hoedanigheid mist, waar door de Munte zelve, en haare andere bereidingen, tot dat oogmerk werken.

De Sappen dus met kracht uit de planten geperst, verfchillen van die, welken van zelve of door *infydinge* uit dezelve vloeijen; dewyl deeze laaften voornaamelyk in zulke vogten bestaan, die niet door de geheele zelfftandigheid van het groeiend onderwerp verspreid zyn; maar in onderfcheidene vaten bewerkt, of in byzondere ontvangplaatsen afgefcheiden worden. Uit de bollen van Maankoppen, ligtelyk gewond zynde, vloeit een dik melkagtig vogt, welk, door eene maatige warmte, tot Opium verdroogt; terwyl het Sap, door perfinge van dezelve verkreegen, van eene donker groene kleur en veel zwakker in kracht is.

De

(a) *Stomachicum.*
III. DEEL.

Mm

De Sappen zyn gemeenlyk, als ze eerst uitgeperst zyn, dik, lymig, en zeer onzuiver: door kleinzinge wordt eene menigte van grove stoffe afgescheiden, het sap wordt dunner, helder, en beter geschikt tot geneeskundig gebruik, hoewel het dan nog niet volkomen zuiver is: want als het stil staat wordt het weêr troebel, en geschikt om tot gifting of verrotting over te gaan. Doch de helder- of klaarmaakking (b), met wit van Eyerend, maakt de sappen volmaakter schoon; maar weinigen kunnen deeze behandeling verdraagen, zonder blykbaare verminderinge van derzelver geur, smaak en kragten.

De beste manier om deeze vogten te zuiveren en te bewaaren, is, de gekleinsde sappen in eene koele plaats te laten staan, tot dat derzelver grover droefem bezonken is, en doet ze dan verscheidene reizen door eenen digten teems gaan, tot dat ze volkomen helder zyn; wanneer 'er omtrent een veertigste van derzelver gewigt goede geeft van wyn mag bygedaan worden, en alles dan stil te laten staan, gelyk te vooren: nu zal 'er een nieuw bezinkzel nederzakken, waar van het vogt moet afgegooten worden, dan wederom gekleinst, en in kleine flesjes, die met geest gespoeld en gedroogd zyn, gedaan. Een weinig olie moet 'er boven op gegooten, zoo dat de flesjes byna geheel gevuld zyn, en de monden derzelven geslooten met leder, papier, of met stroo toegestopt, gelyk de flessen, in welken de Florencer wyn by ons gebragt wordt: dit dient om 'er het stof uit te houden, en de lucht, die, by verloop van tyd, uit alle vogten van plantgewassen opreift, te laten uitvliegen; welke lucht de glazen anders in gevaar zou brengen van te barsten, of als ze van nieuws ingetrokken wierdt, derzelver inhebbend vogt dampig en vuil te maaken. De flessen moeten op den grond van eenen goeden kelder of kluis, met de halzen onder in zand, gelegd worden. Op deeze wyze kunnen de sappen een jaar of twee bewaard worden; en sommigen eenen veel langeren tyd.

Ik heb reeds aangemerkt, dat 'er groot onderscheid in de sappen is, voor zoo verre de

kragten van de Onderwerpen, in 't uitperfen, met dezelve verzeeld gaan: even zoo veel verschil is 'er, ten aanzien van het behouden deezer kragten, en zulks zonder opzigt op de vlugheid der werkende stoffe, of derzelver geschiktheid om te vervliegen. Want, zelfs de vlugge kragt van Lepelbladeren kan, eenen zeer langen tyd, op de bovengemelde manier, byna volkomen in derzelver sap bewaard worden; terwyl de werkende deelen van 't sap van wilde komkommers, schielijk van 't sap afscheiden en naa den grond zinken, en het vogt werkeloos laten. Sappen van den wortel van Kalfsvoet (c), van Lisch, of blaauwe Lelie (d), van Brionie, en verscheidene andere plantgewassen, werpen hunne geneeskragten eveneens naa den grond.

SUCCI SCORBUTICI.

Sappen tegen de Scheurbuik:
Lond.

Neem van het sap van
Tuinlepelblad, tweepinten;
Beekboom, of Waterpungen,
Waterkers, van elk een pint;
Seville Oranjes een pint en een vierde;

Meng het t'saamen; laat het staan tot dat de droefem bezonken is, en giet het vogt 'er dan schoon af, of kleins het door een teems.

Edinb.

Neem van sap van
Tuinlepelbladeren,
Oranjes, van elk anderhalf pint;
Waterkers,
Beekboom, van elk een pint;
Van witte Suiker, tien oncen;
Saamengefeld mierkswortel water een half pint.

Meng de Suiker met het sap, en zuiver het naar de kunst; en doet 'er dan het mierkswortel water by.

Beide

(b) Clarificatio. (c) *Ari radix.* (d) *Iris.*

Beide deeze Saamenmengfels zyn van groot nut tot de oogmerken, in den tytel uitgedrukt; want het oranje sap is een uitteekend hulpmiddel voor de lepelbladeren, en andere scherpe middelen tegen de fcheurbuik, welken, dus vermengd zynde, door de ervaarenheid bevonden zyn, veel betere uitwerkingen voort te brengen, dan dat ze op hun zelve gebeezigd worden. En deeze sappen kunnen van een once of twee, tot een vierde van een pint,

twee of driemaal daags, ingenomen worden: zy vermeederen gemeenlyk de affcheiding der pis, en brengen fomtyds eene open lyf makende gesteldheid voort. Met de bovengemelde omzigtigheid bewaard zynde, zullen ze eenen zeer langen tyd goed blyven; alhoewel ze, wat zorge men ook aanwendt in ze te bewaaren, bevonden worden, beter aan de oogmerken te beantwoorden, als ze versc

II. A F D E E L I N G.

Van de Uitgeperste Oliën.

UITGEPERSTE OLIEN worden voornamelyk uit zekere Zaaden en kerns van vruchten verkreegen, door dezelve ter dege in een steenen mortier te stampen, of als de menigte groot is, dezelve in moolens klein te maalen, en ze dan te doen in een kanefassen zak, die in een haairen kleed gerold is, en dus sterk te persen tusschen yzeren platen. Als de Kanefas alleen gebruikt wierdt, zou ze zoo vast tegen de platen van de pers gedrukt worden, dat ze de Olie zoude beletten neêr te loopen: daar de tusschenkomst van het haairen kleed eenen vryen doorgang aan de Olie vergunt.

Men heeft verscheidene werktuigen uitgedacht, zoo wel om de onderwerpen te kneuzen, als om de Olie uit te persen, tot gebruik van handwerken. Om de uitpersing gemakelyk te maaken, is men gewoon, of de platen van de pers warm te maaken; of het onderwerp zelf, na de kneuzing, in een bekwaam vat, en roerende, over het vuur te houden: dan scheidt de Olie, door de hitte gesmolten, gemakelyker en volkomener af. Als de Olie tot geneeskundig gebruik bestemd is, mag men deeze bewerking niet gebruiken; want de hitte, byzonderlyk als derzelver graad genoegzaam is, om de affcheiding der Olie met groot voordeel te bevorderen, maakt, dat de Olie zoo zagt en streelende niet is, eenen onaangenaamen geur krygt, en meer geschikt wordt,

om duf te worden: Hierom hebben de COLLEGIEN van *Londen* en *Edinburg* uitdrukke-lyk bevolen, dat de bewerking zonder hitte moet uitgevoerd worden.

Ook moeten de Oliën, na de uitpersing niet in eene warme plaats gehouden worden. Want als ze maar weinige dagen aan eene hitte, die niet grooter is dan die van 't bloed in 't mensche-lyk lichaam, worden blootgesteld; zoo verliezen zy derzelver verzagende hoedanigheid, en worden in eenen hoogen graad duf en scharp. Men kan niet te veel zorgvuldigheid aanwenden, om de minste overhelling tot deezen scharpen prikkelenden staat voor te koomen, in geneesmiddelen, die zoo menigmaal gebeezigd worden, om onmaatige prikkeling te doen bedaaren.

Zoo zeer zyn deeze Oliën geschikt tot deeze schaadelyke verandering, dat ze zelfs in haare oorspronkelyke onderwerpen eene scharpheid en dufheid aantrekken. Hierom moet men zeer omzigtig zyn in het verkiezen der vette zaaden en kerns, die men dikwyls zeer duf vindt: de Amandelen zyn inzonderheid aan ongemakken van deeze soorte onderworpen.

Tot gebruik der Handwerken worden de Oliën uit verscheidene onderwerpen geperst, als nooten, maankopzaad, hennepzaad, raapzaad, en anderen. Die tot geneeskundige oogmerken in de *Londensche* en *Edinburgsche* Apotheken voorgeschreeven worden; zyn de volgende:

Mm 2

OLEUM

OLEUM AMYGDALINUM.

Amandel Olie.

OLEUM SEMINUM LINI.

Lynzaad Olie.

OLEUM SEMINUM SINAPI.

Mosterdzaad Olie.

De Amandel Olie wordt van zoete en bittere amandelen, zonder onderscheid, bereid; dewyl de Oliën van beide de soorten alleszins dezelfde zyn. Ook is het verschil tusschen de andere Oliën niet heel groot; om dat de onderscheidende hoedanigheden der onderwerpen, niet in de Oliën gelegen zyn, die dus door uitpersinge verkregen worden: want de Olie van Mosterdzaad is al zoo zagt, smaakeloos en vry van prikkeling, als die van zoete Amandelen; dewyl de scherpte van de mosterd, na de persing, geheel en al in den koek agter blyft. De verscheidene Oliën verschillen echter in sommige van derzelver eigenschappen van elkanderen; maar in de geneeskundige hoedanigheden zyn ze klaarblykelyk elkanderen alle zeer naa gelyk, en koomen in eene algemeene verzagende kragt overeen. Want zy verzagten en verslappen de vaste deelen, en verstoppen de scherpe vogten: en dus zyn ze dienstig, inwendig, in pynen, ontstekingen, heete pis, heescheit, kittelende hoesten enz. in klistereen, om de darmen te bevogtigen, en de uitwerping van verharde vuiligheden te bevorderen; en in uitwendige aanwendingen tot spanning en styving van byzondere deelen. Derzelver gewoone gifte is een half once: in sommige gevallen worden ze tot drie of vier oncen ingegeven. Van de gemakkelykste gedaante, om ze in te geeven, zullen we hier na, in het Hoofdd. van de Amandelmelken, spreken.

De Oliën, die uit speceryagtige zelfstandigheden geperst worden, verschillen van de voorgaanden daarin, dat ze meest al een by-

mengfel van de speceryagtige stoffe van 't onderwerp behouden. Dus leeveren Nootmuschaaten en foelie, in 't uitpersen, eene Olie uit, die met den geur der speceryen bezwangerd is; en eene Olie van Anyszaad heeft een groot gedeelte van den byzonderen reuk van 't zaad. Ook wordt 'er in *America* eene buikzuiverende Olie getrokken uit de purgeerende zaaden van den Wonderboom (e). Doch het blykt niet dat de andere hoedanigheden der plantgewassen aan de uitgeperste Oliën worden medegedeeld.

De Schillen van de verscheidene Oranjes, Limoenen en Citroenen, leeveren, door eene soorte van uitpersinge, haare wezendlyke Oliën byna zuiver uit; en deeze Oliën komen zeer naby aan die, welken door distilleeringe van dezelve verkreegen worden. De wezendlyke Oliën, in welken de welriekendheid en de speceryagtige warmte deezer vruchten gelegen is, zyn begrepen in ontelb're kleine vaatjes, die met het bloote oog kunnen onderscheiden worden, over de gantsche oppervlakte van de schil verspreid te zyn.

Als de schil in schyfjes gesneden is, en de schyfjes afzonderlyk dubbel gevouwen, of op verschillende plaatsen gebogen worden, en tusschen de vingers gedrukt, barsten de blaasjes in de bogt, en ontlasten de Olie in eene menigte van fyne kleine straaltjes. Als men een glazen plaat regt op in een glazen of porseleynen vat zet, en de schyfjes tegen de plaat gedrukt worden, vereenigen de straaltjes zich tot droppelen op de plaat, en druipen beneden op het vat neder. Doch, alhoewel deeze bewerking de waare natuurlyke Olie uitleevert, in denzelfden staat, als ze in 't onderwerp bestaat, zonder dat ze door vuur of andere werking veranderd is; zoo behoeft men ze echter niet tot zyn voordeel in 't werk te stellen, ten zy daar deeze vrugt overvloedig valt; dewyl op deeze wyze slegts een gering gedeelte van de Olie, die 'er in begrepen is, wordt uitgetrokken of versaamd.

Nog volmaakter wordt de Olie afgescheiden, door de Schil op een' klont Suiker te wryven. De Suiker dient, door haare ongelijk-

(e) *Ricinus.*

lykheid voor een rasp, en scheurt de olieblaasjes open: en naar maate dat de olieblaasjes geopend worden, trekt de Suiker de Olie in. Als het buitenste van den Suiker klont genoeg bevogtigd is, schraapt men hem af, en vervolgt het werk op de nieuwe oppervlakte. De Olie, dus met de Suiker vereenigd, is tot alle de oogmerken bekwaam, tot welken zy in eenen vloeibaaren staat gebeezigd wordt. En inderdaad de zuivere wezendlyke Oliën, door distilleeringe verkreegen, worden dikwyls opzettelyk met Suiker vermengd, om derzelver gebruik gemakkeliker te maaken.

